

AKADEMIN FÖR UTBILDNING OCH EKONOMI
Avdelningen för humaniora

Varför ansluter sig människor till sekter?

En jämförande studie av aktuell forskning kring sektbeteende

Umran Arabi

2016

Examensarbete, Grundnivå (kandidatexamen), 15 hp
Religionsvetenskap
Människa-natur-religionsprogrammet
Religionsvetenskap C

Handledare: Peder Thalén
Examinator: Birgit Lindgren Öden

Innehåll

1 Inledning	3
1.1 Bakgrund	4
1.2 Syfte och frågeställning	4
1.3 Avgränsningar och material	4
1.4 Metod	5
1.5 Sektbegrepp	5
2 Teoretiska perspektiv	7
2.1 Abraham Maslow	7
2.2 Zygmunt Bauman	7
2.3 Anthony Giddens	8
3 De obeständiga religionerna	10
3.1 Inledning	10
3.2 Sekternas syn på frälsning	11
3.3 Sammanfattning	12
4 Sektsjuka	12
4.1 Inledning	12
4.2 Bedömningsstrategier	12
4.3 Generalisering	13
4.4 Somatiska markörer	14
4.5 Tjänster och gentjänster	14
4.6 Kognitiv dissonans	14
4.7 Agenttillstånd	15
4.8 Riskfaktorer	15
4.9 Sammanfattning	16
5 Religiös besinning och besinningslös religion	16
5.1 Inledning	16
5.2 Det tomma jaget	16
5.3 Sektbeteendets kulturella rötter	17
5.4 Sektbeteendets psykologiska rötter	18
5.5 Sammanfattning	19
6 Hur skiljer sig förklaringarna från varandra?	19
6.1 Andliga jaget, tomma jaget och det manipulerade jaget	19
6.2 Religiös besinning och besinningslös religion - Geels	20
6.3 Sektsjuka - Järvå	20
6.4 De obeständiga religionerna - Åkerbäck	21
7 Avslutande Diskussion	22
8 Slutsats	25
Källförteckning	25

Sammanfattning

Syftet med denna studie är att undersöka varför människor ansluter sig till sekter genom att studera vad aktuell forskning säger om ämnet. Detta har gjorts främst ur en psykologisk och sociologisk synvinkel. De vetenskapliga verk som har studerats är skrivna av forskarna Peter Åkerbäck, Håkan Järvå och Anton Geels. Dessa verk har jämförts med teorier av Anthony Giddens, Zygmunt Bauman och Abraham Maslow. Resultatet blev att frågeställningarna inte går att besvara på ett simplificerat sätt, utan anledningen till att människor ansluter sig till sekter ligger på ett djupt sociologiskt och psykologiskt plan, som bottnar i en konsekvens av samhällets fragmentisering och individualisering. Studien efterlyser en kombination av olika perspektiv.

***Nyckelord: Sekter, Religion, Fundamentalism,
Individualism, Fragmentarisering***

1 Inledning

1.1 Bakgrund

Det har länge forskats om sekter av olika psykologer och sociologer. Livet förändras fortlöpande och allt runtomkring utvecklas med det. Vetenskapen och forskningen lika så. Det som kunde uppfattas som fantastiska upptäckter för 20 år sedan kan uppfattas som förkastliga idag. Att följa och studera den senaste forskningen leder till att kunna dra rätt slutsatser och göra en rättvis analys av området. Därför baseras mitt arbete på forskning från de senaste åren.

Trots ny forskning finns det idag fortfarande många fördomar om varför folk ansluter sig till sekter. De vanligaste fördomarna handlar om att det är ointelligenta och fattiga människor som inte vet bättre. Den nya forskningen öppnar dock upp för ett bredare perspektiv. Frågan är djupare och större än vad människor kanske tänkt sig.

1.2 Syfte och frågeställning

Syftet med denna uppsats är att undersöka vad tre olika forskare – Håkan Järvå, Peter Åkerbäck och Anton Geels – ger för förklaringar till varför människor ansluter sig till sekter.

Frågeställningarna är följande:

1. Vilka psykologiska och sociologiska förklaringar ger aktuell forskning till att människor går med i sekter?
2. Hur skiljer sig förklaringarna från varandra i den valda litteraturen?
3. Hur förhåller sig förklaringarna till aktuell sociologisk och psykologisk teoribildning?

1.3 Avgränsningar och material

För att jämföra olika synvinklar på sekter inom aktuell forskning har jag tagit hjälp av böcker av religionsforskaren Peter Åkerbäck, psykologen Håkan Järvå och religionspsykologen Antoon Geels. För att kunna ge ett bredare teoretiskt perspektiv på denna aktuella forskning har jag tagit hjälp av böcker från Zygmunt Bauman, Anthony Giddens och Abraham Maslow.

Eftersom sekter är ett stort ämne avgränsade jag mig till svensk forskning som skett de senaste tio till femton åren. Jag studerade främst forskning som var inriktad på sociologiska och psykologiska frågor för att förstå området på en samhällelig nivå.

Jag valde dessutom att applicera några viktiga författares teorier på denna aktuella forskning, för att få en bättre förståelse och nå ett större djup i ämnet.

Eftersom uppsatsen som helhet behandlar tidigare forskning, har jag valt att inte ta upp det som särskild rubrik i inledningen.

1.4 Metod

I denna uppsats har använts en komparativ metod. Det finns olika syften med komparativa studier och denna metod syftar till att beskriva eller förklara.¹

I denna uppsats har valts fokuserade studier. Det som utmärker dessa studier är att en aspekt står i centrum för studien. I detta fall litteratur om sekter.²

Thomas Denk som är metodforskare talar om två former av fokuserade studier, ”most similar system design” som är baserad på logiken att skillnader förklaras med skillnader. ”Most different system design” bygger på en omvänd logik, att likheter förklaras med likheter.³ Detta arbete fokuserades på ”most similar system design”. Genom att undersöka de tre olika forskarnas vetenskapliga verk får läsaren en jämförande bild av ämnet. Denna jämförande bild blir som pusselbitar som tillsammans skapar ett bredare perspektiv, vilket leder till en mer avancerad förståelse av ämnet.

I denna uppsats ställdes i centrum vad olika författare säger om sekter och deras synvinkel och förklaringar. Förståelse har eftersträvat främst genom att analysera skillnaderna mellan författarnas beskrivningar.

1.5 Sektbegrepp

En sekt är en grupp människor som är sammanbundna av någon slags ideologi, religion eller ledare. Ordet sekt är gammalt och kommer från det latinska ordet *secta*, som betyder ”parti”.

Idag har begreppet två betydelser. Den ena är en negativ innebörd i svenskan och hävdar att sekter omfattar avvikande och kontroversiella grupper. Den andra är den vida och ursprungliga betydelsen. Enligt denna kan sekter vara mer än en avvikande eller kontroversiell grupp. Den kan vara en omfattande godkänd politisk grupp som styr ett helt land eller en nation.⁴

Dock har en mer vetenskaplig definition av begreppet uppkommit i och med att flera religiösa och politiska grupper bildades med samma ursprungliga struktur men med den nya tron, världsbilder, ideologier och kult. Den svenska teologen, psykoterapeuten och prästen Owe Wikström hävdar att sekter fyller flera psykologiska funktioner för sina medlemmar, till

¹ Denk, 2002, s. 28

² Denk, 2002, s. 42

³ Denk, 2002, s. 43

⁴ www.sektliv.se (skapad av Anders Haag, författare och tidigare sektmedlem)

exempel att marginaliserade och ensamma människor erbjuds ett socialt liv, och att absoluta sanningar "förklarar" roten till det onda för människor i kris.⁵ En sekts primära funktion är oftast att den håller samman den sociala gruppen, då medlemmarna i sekten genom religionen, politik eller en kult upplever en gemenskap. Den franska sociologen Emile Durkheim definierade religion som "ett enhetligt system av föreställningar och handlingsätt rörande heliga ting".⁶ Till detta hör även ritualer, heliga föremål och symboler. Ritualer skapar ett emotionellt tillstånd och är ett uppehåll från vardagen som stärker individen på olika sätt, så som trygghet och gemenskap.

Det har gjorts ett flertal försök att ge mer tydliga kriterier för vad som skulle känneteckna en sekt. Ett religionssociologiskt minimikriterium som definierar vad en sekt är har gjorts av Roy Wallis. Dessa sju pelare används som kriterier för definitionen av en sekt:

1. Frivillig organisation där medlemskapet förtjänas.
2. Medlemskapet är exklusivt och kan fråntas de medlemmar som inte följer gruppnormerna.
3. Medlemmarna ser sig som en elit som besitter särskild kunskap.
4. Sekten är vanligen i konflikt med sin omgivning.
5. Inom sig är sekten vanligen egalitär, det vill säga alla troende är ett prästerskap.
6. Sekten är etisk och asketisk, alltså att man har vissa levnadsregler och offrar tid och pengar på sin grupp.
7. Slutligen är sekten totalitär, det vill säga kräver totalt engagemang och försöker styra individens liv.⁷

Alltsedan västvärlden blivit sekulariserad har det även uppkommit politiska och kulturella sekter, med samma struktur som de religiösa fast med en politisk respektive kulturell lära. Många exklusiva grupper, organisationer och föreningar kan vidare uppvisa sekteriska drag utan att uppfylla samtliga kriterier.⁸

⁵ www.sektliv.se (skapad av Anders Haag, författare och tidigare sektmedlem)

⁶ Boglind, 2014, s. 258

⁷ www.sektliv.se (skapad av Anders Haag, författare och tidigare sektmedlem)

⁸ www.sektliv.se (skapad av Anders Haag, författare och tidigare sektmedlem)

2 Teoretiska perspektiv

2.1 Abraham Maslow

Människan agerar från olika drivkrafter, såväl medvetna som omedvetna. Amerikanska psykologen Abraham Harold Maslow framlade på 1940-talet den så kallade *behovshierarkin*. Behovshierarkin är en förklaringsmodell för hur människan prioriterar sina behov. Längst ner finns grundläggande fysiologiska behov som hunger, törst, sex och andra behov som måste tillfredsställas för att människan ska överleva. Högre upp i trappan finner man behovet av att tillhöra en grupp, att ge och få kärlek som följs av längtan, erkännande och uppleva god självkänsla. När alla de behov som ingår i behovshierarkin uppfyllts är personlighetsutvecklingen fullbordad.⁹

Att ansluta sig till en grupp och skapa vänskapliga band ligger i vårt evolutionsmässiga arv och ökar överlevnadschansen. Grupper som sedan urtid levt i organiserade gemenskaper har klarat av att jaga, ta hand om barn och har överlevt bättre än de individer som levt i ensamhet. Således lever behovet av att känna tillhörighet kvar i människan än idag.

En våg av sekter och andra grupper uppkommer oftast enligt Maslow i samband med en samhällslig oro då befolkningen är i större behov av gemenskap och trygghet. Svåra tider som krig och katastrofer leder till ett ökat behov av socialt stöd.

Den mest kraftfulla orsaken till individens beteende är dennes självbild.¹⁰ Människan strävar efter att fylla sina behov av trygghet och gemenskap. Om något inträffar som får individen att ifrågasätta sig själv så påverkas hen negativt och gör instinktivt allt för att upprätthålla den.

2.2 Zygmunt Bauman

Under flera decennier har familjen alltid varit en livslång gemenskap och trygghet i människan, vilket på ett sätt gjort den odödlig. Ett exempel på detta är att familjebiblar som dokumenterat födelse-, bröllops- och begravningsdatum alltid har varit ett viktigt objekt som vittnat om familjens långa liv och trygga gemenskap generation efter generation.

Idag har förändringar i familjelivet orsakat att dessa familjebiblar inte nödvändigtvis sträcker sig längre än ett enskilt människoliv. Detta på grund av att familjer bildas och

⁹ Maslow, 1943, s. 370-396

¹⁰ Maslow, 1943, s. 370-396

splittras flera gånger under en enda individs livslängd. Familjen fungerar inte längre som en pålitlig bro till odödligheten som tidigare, skriver Zygmunt Bauman.¹¹

Bauman diskuterar om spänningen mellan trygghet och frihet som något som individer ständigt har strävat efter att uppnå balans emellan. Det som betraktades som givet (som familj, traditioner, tro och identitet) och inte en valfrihet har idag istället förvandlats till en uppgift. Idag har förutbestämmelse ersatts av livsprojekt, det vill säga öde med kallelse, och en mänsklig natur till vilken man var född ersatts av en identitet som man själv måste forma.¹² Frånvaron av kollektivets vägledande funktion skapar många valmöjligheter för individen att välja eller ignorera. Valfriheten kan leda till förvirring och otrygghet. Bauman menar att ju mer begränsade individens alternativ är desto enklare blir livet.¹³

Den totala identitetsfriheten som det moderna samhället erbjuder individen har rubbat dess balans mellan frihet och trygghet. Att hitta den totala friheten eller tryggheten är näst intill omöjligt i det moderna samhället. Frihetens innebörd har också förändrats. Enligt Bauman såg våra förfäder friheten som avsaknad av hinder men idag har vi hamnat i en situation där vi varken har hinder eller ramar.¹⁴ Bauman menar att all börda sitter på individens axlar.

2.3 Anthony Giddens

Trots att globalisering förknippas med stora förändringar i främst finans och handel, som större och snabbare export och import mellan länder, så förändrar den även individens nära relationer och inre liv på flera olika sätt. Till exempel förändrar globaliseringen våra vardagserfarenheter i olika grad. I och med att samhället vi lever i genomgår djupgående förändringar då den förlorar flera av sina funktioner. Detta för fram en omdefinition av nära och personliga aspekter av våra liv när det gäller familj, personlig identitet, könsroller och samspel mellan människor. Hur vi uppfattar oss själv och hur vi blir uppfattade av andra människor förändras i grunden av globaliseringen.¹⁵

Förr formades individens identitet utifrån det klassamhälle de föddes in i. De värderingar och den moral som förhärskade samhället blev den riktlinje människor skulle leva efter. Exempelvis var en skrädarens sons liv redan förespått eller kvinnas livsstil beroende av makens eller familjens status. Men i vår tid har individen betydligt större möjlighet än förr att

¹¹ Bauman, 2001, s. 193

¹² Bauman, 2001, s. 174

¹³ Bauman, 2001, s. 55

¹⁴ Bauman, 2001, s. 55

¹⁵ Giddens, 2003, s. 72

forma sitt egna liv. Individualism har lett till att individen aktivt konstituerar sig själv och sin egen identitet. Traditionen och etablerade värderingars makt minskar kraftigt med den nya globala ordningen. De ”sociala koderna” som tidigare styrde individens val har idag blivit betydligt svagare. De traditionella identitetsramarna har upphört och gett plats för nya identitetsmönster.¹⁶

Vi själva är de bästa resurser vi har för att kunna definiera vilka vi är, vilka vi ska bli och varifrån vi har kommit, säger Giddens. När de traditionella tankarna och guiderna har svalnat över tiden ställer den nya sociala världen oss inför flera frågor och alternativ, så som hur vi ska leva och vad vi ska göra med våra liv. Nu förtiden leder verkligheten oss till att hitta oss själva på ett nytt sätt.¹⁷

Under de senaste decennierna har västerländska samhällen förändrat sina familjemönster väldigt radikalt, vilket skulle vara helt otänkbart förr i tiden. Den traditionella kärnfamiljens dominans fragmentiserades gradvis under slutet av 1900-talet.¹⁸

Individuella behov i nära relationer verkar enligt Giddens bli viktigare och familjen måste ta ett större ansvar till att finnas där för varandra då samhället inte kan hjälpa varje individ. Vissa menar att samhället utvecklas till att bli mer egoistiskt och mer själviskt. Det börjar bli allt fler människor som lever ensamma inom flera områden i livet.¹⁹

Definitionen av familj är idag inte detsamma som det en gång tidigare var. Förr menade man att familj är en mamma och en pappa som är gifta och har egna gemensamma barn. Idag kan familj ha många olika betydelser, men fortfarande klassas som ”familj”. Till exempel ensamföräldrar eller styvfamiljer (eller ”ombildad familj” vilket är en familj där en vuxen har ett barn från ett tidigare förhållande). I den här nya familjen förenas barn med olika erfarenheter, värderingar och bakgrund till en helhet, vilket innebär både för- och nackdelar. Det vill säga att det kan leda till konflikter inom familjen, samtidigt som att man kan lära sig av varandra.²⁰

Tillit är ett grundläggande fenomen för personlighetens utveckling.²¹ Ontologisk trygghet är en känsla av kontinuitet och att det finns ordning i alla slags händelser²² säger Giddens, och han menar att tillit är direkt kopplad till skapandet av en tidig känsla av ontologisk trygghet. Den tillit som formas mellan ett barn och dess föräldrar skapar ett

¹⁶ Giddens, 2003, s. 73

¹⁷ Giddens, 2003, s. 44

¹⁸ Giddens, 2003, s. 170

¹⁹ Giddens, 2003, s. 173

²⁰ Giddens, 2003, s. 179

²¹ Giddens, 1999, s. 11

²² Giddens, 1999, s. 275

grundläggande skydd mot de potentiella faror och hot som kan finnas i vardagen. I denna bemärkelse är tillit av fundamental betydelse för det skydd som omfamnar självet när man konfronteras med den vardagliga verkligheten.²³

Det finns många händelser som man inte kan förutse och Giddens hävdar att det finns många saker som kan sticka hål på det skydd som är den ontologiska tryggheten och framkalla varningssignaler.²⁴ Detta skydd är den mantel av tillit som gör det möjligt att upprätthålla en livskraftig miljö.²⁵

I det nya moderna samhället finns det en ständig risk för att ett kärnvapenkrig kan bryta ut, och effekterna går inte att beräkna. För att man inte ska leva ett liv där man ständigt oroar sig, behövs ontologisk trygghet menar Giddens. Det är en grundläggande tillit som bottnar i det förtroende man känner för sina tidigaste omsorgspersoner. Denna tillit är livsviktig för att en människa ska klara av att leva med andra människor, som Giddens kallar som emotionell vaccinering mot existentiell ångest.²⁶ I närheten av andra försöker man motverka opersonligheten och känslan av främlingskapet i det kalla moderna samhället.

3 De obeständiga religionerna

3.1 Inledning

Peter Åkerbäck har studerat tre sekter, Peoples Tempel, Ordre du Temple Solaire och Heaven's Gate. Han analyserar det de har gemensamt - de kollektiva självmorden - men fokuserar i huvudsak på sekternas syn på frälsning. Dessa grupper behandlas ofta tillsammans eftersom de anses ha gemensamma drag som gör att de kan analyseras gemensamt även om de i sig har stora olikheter. Grupperna kategoriseras som apokalyptiska rörelser och hör mer eller mindre till den kristna västerländska traditionen. De använder sig delvis av den kristna bibeln. De tre sekternas tro är kopplat till uppfattningar om en kommande tidsålder, vilket ses som en möjlighet till mänsklighetens frälsning.²⁷

²³ Giddens, 1999, s. 11

²⁴ Giddens, 1999, s. 158

²⁵ Giddens, 1999, s. 156

²⁶ Giddens, 1999, s. 52

²⁷ Åkerbäck, 2008, s. 15

3.2 Sekternas syn på frälsning

Peoples Tempel frälsning bestod i att undkomma den orättvisa värld de befann sig i. De ville uppnå en socialistisk utopi, så kallad God almighty socialism. Det innebär en jämlikhet mellan vita och svarta, män och kvinnor samt gamla och unga, vilket de kallade för Paradiset.²⁸

Ordre du temple solaire (OTS) betraktade sig som förvaltare av en uråldrig tempelriddartradition. Deras mål var att hjälpa utomjordiska andliga mästare att få en omoralisk och fördärvad värld tillbaka på rätt väg. OTS ansåg sig vara budbärare, vars uppdrag var att förbättra jordens andliga klimat, utveckla mänskligheten. Deras frälsning bestod i att de utvalda och de trogna skulle kunna få en tillflyktsort genom att lämna jorden och komma till en ny och högre verklighet.²⁹

Heaven's Gate såg jorden som ett elände där själen var fången och inget bra fanns att erbjuda. Därför ansågs världen som mänsklighetens undergång. Frälsning för Heaven's Gate innebar en möjlighet att komma bort från den jordiska kroppen, där nästa nivå var att komma till en ny värld och leva ett asexuellt liv fritt från svagheter och brister.³⁰

Han beskriver ett apokalyptiskt tänkande, innebärandes att en uppenbarelse om världens undergång, genom ett gudomligt ingripande, ska komma att ske inom en snar framtid. De rättfärdiga kommer att separeras från de orättfärdiga under dramatiska former. Gudomliga makter kommer sedan att skapa ett himmelrike åt de frälsta.³¹

Detta tankesätt används till sektens egen fördel, då de utnyttjar den teorin för att erbjuda frälsning och ett liv bort ifrån orättvisor. Åkerbäck tar upp frälsning som ett centralt ämne i sin analys och han ser det som kärnan i ämnet, där han diskuterar varför det är så viktigt för sekter att erbjuda en sådan tjänst och varför medlemmarna lägger stor vikt på just frälsning. Människor som vill fylla sin andliga tomhet, få svar på sina existentiella frågor, som vill ge mening till livet, bli fri från en ondskefull värld, är mer benägna att söka frälsning. Det blir med andra ord viktigare för dessa människor att söka frälsning, vilket gör att de kämpar ännu mer för att nå sitt mål.

Den andliga tomheten syftar på att denna värld inte ger någonting till individen, utan det andliga och uppfillande återfinns i nästa verklighet. Individen strävar i det här livet för att uppnå en sådan god förmåga som möjligt för livet efter döden eller en annan verklighet. Att vilja bli frälst är ofta förknippat med ett apokalyptiskt tankesätt. Det tankesättet gör att individen

²⁸ Åkerbäck, 2008, s. 254

²⁹ Åkerbäck, 2008, s. 255

³⁰ Åkerbäck, 2008, s. 157

³¹ Åkerbäck, 2008, s. 100

känner sig vilsen på jorden. Att bli frälst, genom dessa sekter, uppfattas som ett steg bort från misär och ett steg närmare en utopisk värld. Livet på jorden ses oftast som ett mellanstadium, eller ett uppehåll, innan den verkliga slutdestinationen.

Alla människor lever på jorden med olika svårigheter, vissa har det bättre medan andra måste eftersträva ett bättre liv. Åkerbäck syftar på att trots alla människors olika förutsättningar, så finns det en inre drivkraft hos vissa individer av att sträva efter lycka på ett mer extremt sätt. Åkerbäck beskriver att individer som går med i Peoples Tempel är lågutbildade och lever i en lägre standard, till skillnad från OTS och Heaven's Gate som har mer högutbildade medlemmar. Han vill här lyfta fram att det trots allt finns individer som inte blir medlemmar på grund av dålig ekonomi eller låg social status, utan snarare av den anledningen att de vill tillhöra en plats som ger dem en väg till frälsning.

3.3 Sammanfattning

Peter Åkerbäck lyfter fram apokalyptiska föreställningar, som handlar om att tron på att domedagen är nära, och han talar om de tre olika sekterna som har begått självmord. Vad han egentligen vill påpeka i sin bok ligger dock på ett djupare plan. Det vill säga att längtan efter frälsning motiverar religiösa människor att gå med i sekter. Han menar indirekt att viljan till frälsning är huvudorsaken till sektmedlemsskap.

4 Sektsjuka

4.1 Inledning

Håkan Järvå är psykolog och författare som i sin bok analyserar hur intelligenta och välfungerande människor blir manipulerade och hur detta huvudsakligen bygger på psykologiska mekanismer. Han menar att vi gärna vill tro att vi baserar våra beslut på fakta och betydelsefull information, men som forskning visar påverkas vi omedvetet av helt andra faktorer.

4.2 Bedömningsstrategier

För att förstå varför normala och intelligenta människor kan bli indragna i sekter måste man först förstå lite om hur vi människor gör bedömningar och fattar beslut.

Järvå framhåller att vi människor har en benägenhet att använda oss av olika bedömningsstrategier och tumregler, så kallade heuristiker, när vi ska fatta beslut. Järvå antyder

att vi människor i princip inte är kapabla till att göra helt objektiva bedömningar där man endast tar in relevant information i beräkningen. Vi använder oss istället av olika förenklingar som syftar till att vi snabbt ska kunna fatta beslut.³²

Vi människor har enligt Järvå två informationsbearbetningssystem, så kallade System 1 och System 2. System 1 är det automatiska systemet som gör bedömningar utifrån tumregler och automatiska processer (heuristikerna). Majoriteten, cirka 80-90 %, av våra bedömningar görs automatiskt och görs av System 1. System 2 är ett regelstyrt bedömningssystem som kan övervinna den automatiska bedömningen. System 2 kan med andra ord hejda impulserna, den automatiska tankebanan, om man blir medveten om den bedömning som System 1 har gjort. Nackdelen med System 2 är dock att den är långsam. Det krävs bearbetningstid för att komma till System 2 och att därigenom ta ett genomtänkt beslut. Tiden är därför en viktig faktor när man ska manipulera någon. Individerna hinner inte på så kort tid att ta det objektiva beslutet, som den annars skulle ta. Ju mer man stressar en person till att göra sin bedömning, desto större chans är det att personen använder ren heuristisk, det vill säga System 1.³³

Det är enligt Järvå samma teknik som sekter använder för att hålla kvar sina medlemmar, som i grunden bygger på och utnyttjar den här typen av svagheter hos människor. Det är också just den här typen av felbedömning och naivitet som enligt Håkan Järvå är en bidragande faktor till att intelligenta och välfungerande människor kan lockas in i den här typen av organisationer. Människor som aldrig utsatts för manipulationer av det här slaget överskattar sin egen förmåga, och är övertygade om att de inte kan manipuleras. Detta är dock något som inte överensstämmer med verkligheten, vilket också har påvisats i otaliga experiment.³⁴

4.3 Generalisering

Vi människor har en stark tendens att generalisera. Representativitet handlar om vår benägenhet att med tiden samla på oss prototyper som vi låter representera hela klasser av människor. Järvå menar att vi låter vissa människor, på bara några sekunder, bli stämplade efter utseende, attityder eller beteende. Dessa människor låter vi sedan representera alla som tillhör till exempel ett visst kön, åldersgrupp eller hudfärg.³⁵

I vissa fall utnyttjar man denna bedömningsstrategi i rekryteringssyfte till sekter och organisationer. Man kopplar ihop sekten med något stereotypiskt positivt, till exempel kända

³² Järvå, 2009, s. 23

³³ Järvå, 2009, s. 24

³⁴ Järvå, 2009, s. 22

³⁵ Järvå, 2009, s. 25

människor, i syfte att sälja in ett medlemskap hos organisation. Man höjer på så sätt attraktionen för det man säljer. Järvå hävdar att historien har lärt oss att det är lätt att med känslomässiga argument och stereotyper väcka hat mot olika folkgrupper som judar, mörkhyade eller invandrare, och i detta fall kan även hatet höjas. På så sätt är representativitet en viktig faktor för att värva medlemmar till olika slags grupper eller rörelser.

4.4 Somatiska markörer

Järvå tar upp Domasis forskning om somatiska markörer. Med somatiska markörer menas att när vi fattar beslut där det finns många valmöjligheter så är det fördelaktigt och snabbare att använda sig utav både objektiva och subjektiva/emotionella redskap. När vi människor fattar beslut, så som exempelvis val av utbildning eller partner, så är det svårt att objektivt värdera alla möjliga val på grund av begränsningar i arbetsminnet. Somatiska markörer gör att våra val sorteras och graderas med hjälp av våra känslomässiga värderingar.³⁶ De somatiska markörerna fattar inga beslut, de underlättar enbart beslutsprocessen genom att belysa olika alternativ som särskilt fördelaktiga eller riskabla. Våra somatiska markörer sorterar bort vissa alternativ innan de ens nått vårt medvetande, vilket leder till att vi oftast är omedvetna om alla alternativ som står till buds. Järvå menar att eftersom vi inte använder våra objektiva redskap i lika stor utsträckning vid beslutsfattande, blir vi lättare sårbara för manipulation, på grund av att den viktiga informationen inte når vårt medvetande.

4.5 Tjänster och gentjänster

Järvå understryker även Cialdinis tes om tjänster och gentjänster. Cialdini syftar på att vi har väldigt svårt för att tacka nej till gåvor och tjänster, och när vi väl har tagit emot något känner vi oss tvingade att återgälda med en gentjänst. Detta är också en typ av manipulation som får människan att tro att det är ens skyldighet att ge något tillbaka. Konsekvensen av att inte ge tillbaka kan rent psykiskt leda till dåligt samvete och ånger.³⁷

4.6 Kognitiv dissonans

Järvå tar också upp Festingers teori om kognitiv dissonans. Detta innebär att individen strävar efter balans mellan sitt beteende och tankesätt eller syn på livet. Kognitiv dissonans sker efter

³⁶ Järvå, 2009, s. 29

³⁷ Järvå, 2009, s. 32-33

att man fattat ett beslut, då det uppstått en motstridighet mellan ens beteende och ens tankesätt. Människan vill hela tiden att sitt beteende ska representera sitt tankesätt, och vice versa. Vi vill inte bete oss motsägelsefullt. Sker detta ändå, leder det i sin tur till att individen letar efter information som kan ta bort denna känsla av obeständighet.³⁸

Sekteriska rörelser använder sig av den här metoden, eftersom de vet att människor upplever det som ologiskt och inkonsekvent att välja bort något som är fördelaktigt. Människan har en stark tendens till att låta sig bli påverkad av hur andra agerar och reagerar. Vi människor tittar ofta på hur andra gör i andra grupper och situationer, och gör sedan likadant, just för att vi människor inte vågar sticka ut i mängden. Det börjar redan från första mötet då man i start gör det av ren artighet. Självbilden har redan börjat förändrats som ett resultat av kognitiva dissonansen.³⁹ Järvå beskriver hur smicker är vanligt förekommande i värningsprocesser. Människan är generellt sätt svag för smicker och vill ofta höra att de är uppskattade, speciella och betydelsefulla. Detta leder till att vi strävar efter att höra sådant eftersom det stärker vår självkänsla. Järvå kallar detta för en typ av manipulering.⁴⁰

4.7 Agenttillstånd

Järvå framhäver Stanley Milgrams teori, som tar sikte på att vi som individer är inordnade i ett socialt sammanhang där lydnad är en viktig grundläggande del i vår sociala fostran. Under vissa förutsättningar intar vi automatiskt agenttillstånd, vilket innebär vi sätter oss i ett underläge där vi gör oss öppna för kontroll från en person med högre status. Individen har oftast stora behov av att känna sig trygg genom en grupp eller en organisation. En grupp har oftast en stark person som har mer makt än de andra, det kan handla alltifrån retorik till utseende. Detta leder till att personen blir en slags förebild som många ser upp till och vill bli som, vilket automatiskt leder till att du låter personen kontrollera dig i ditt undermedvetna.

4.8 Riskfaktorer

Enligt Järvå finns det tre saker som ökar risken markant för att gå med i och fastna i en rörelse. Flera undersökningar visar att de människor som går med ofta befinner sig i en ny fas i sitt liv. De kan vara nya i en stad, vara ute på en resa eller nyligen brutit upp med en partner. De är av olika anledningar öppna för en förändring. Det behöver nödvändigtvis inte betyda att alla skulle

³⁸ Järvå, 2009, s. 34

³⁹ Järvå, 2009, s. 38

⁴⁰ Järvå, 2009, s. 39

må psykiskt dåligt, det räcker med att de befinner sig i sårbart läge där de låter bedömningsstrategier fatta deras beslut, det vill säga System 1.

Den andra risken är när någon del av sekten talar till dem, väcker deras intresse och/eller ger svar på de frågor de gått och grubblat över. Oftast handlar det om existentiella frågor, så som vad som händer när vi dör eller meningen med livet. Vi vill alla se en mening med livet och dessa frågor gör oss sårbara och mottagliga för att bli manipulerade till medlemskap i sådana sekter.⁴¹

Den tredje risken består i att födas in i en sådan sekt. Om ens föräldrar är medlemmar, är risken stor att även barnen tar efter medlemskapet.⁴²

4.9 Sammanfattning

Med allt detta vill Järvå framhäva att alla människor har en undermedveten tendens till att ingå i en rörelse eller organisation. Mekanismer som bedömningsstrategier, agenttillstånd, somatiska markörer, kognitiv dissonans är psykologiska bevis som även är effektiva på andra plan än rörelser och sekter.

Det finns även ett antal andra taktiker som distraherar System 2, såsom smicker, tjänster, gåvor eller goda ord. Dessa besvaras av motparten med ett positivt och hastigt beslut av System 1. Motparten känner även en skuld i form av gentjänst. Med detta kan psykologiska studier bevisa att även den mest intelligenta människan har en tendens att gå med i en sekt eller organisation utan att genomskåda dessa taktiker.

5 Religiös besinning och besinningslös religion

5.1 Inledning

Antoon Geels är religionspsykolog och fokuserar i sin bok främst på sociologiska förklaringar samt en del psykologiska faktorer. Han analyserar hur samhället i sig bidrar till att människor ansluter sig till sekter.

5.2 Det tomma jaget

Geels menar att den ökade globaliseringen och individualiseringen leder till att ansvaret för individen inte längre vilar hos familjen, traditioner eller kyrkan. Gemenskapen som fanns förr

⁴¹ Järvå, 2009, s. 45

⁴² Järvå, 2009, s. 46

är inte längre självklar. I det moderna sociala livet får begreppet livsstil en speciell betydelse. Ju mer traditionen mister sitt grepp desto mer tvingas individerna att komma fram till en livsstil bland många olika alternativ.

I västvärlden syns det allt tydligare hur samhället har fragmentiserats och radikaliserats. Det splittrade samhället har gett individen stort behov av att hitta sin identitet och hålla sig fast vid en stark gemenskap. För att finna denna gemenskap och komplettera den bristande identiteten söker sig människan allt mer till sekter och rörelser.⁴³

Geels menar att det inte längre finns en enhetlig syn på verkligheten och samhället. Människorna som lever nu har förlorat fotfästet och känner sig vilse och främmande i sitt liv. Geels menar att dagens samhälle inte förmår att ge en känsla av sammanhang och stabilitet. Det är en individualiserad, vandaliserad, kommersialiserad och sexualiserad värld.⁴⁴ Människor känner sig därför rotlösa. Med rotlös menar Geels att människan förlorar greppet om historien bakom sin kultur, den viktiga känslan av tillhörighet, moral och ansvar.

För att hantera detta samhälle flyr många inombords. Flera forskare säger att detta ”tomma jaget” troligen beror på nedbrytningen av till exempel kyrkan och den traditionella familjen. Människan söker därför sin tröst i olika typer av terapier, så som ett nytt jobb, en ny partner eller att gå med i en sekt.⁴⁵

5.3 Sektbeteendets kulturella rötter

Några av de viktigaste frågor människor i dagens samhälle ställer sig är existentiella. Människan är rädd för tomheten, att förlora saker och att känna meningslöshet. Vi saknar till och med en gemensam värdegrund som alla delar och som ger mening. Detta hänger, enligt Geels, i vissa fall samman med religionens och andra traditionella institutioners nedgång och det kapitalistiska systemets intåg och dess påverkningar på kulturen.⁴⁶

Sedan några decennier tillbaka lever vi i en tid som kritiserar modernismen allt mer. Människan har istället börjat prata om postmodernismen, vilket är att man inte längre kan förlita sig på övergripande ideologier, religioner och metafysiska system. Geels menar att människan inte längre har en tro på en ultimat sanning eller en generell teori. Postmodernismen talar om att alla våra föreställningar, religiösa som vetenskapliga, är enbart sociala konstruktioner. Denna pluralistiska syn på verkligheten har påverkat andligheten i vår tid. Ju mer sekulariserat

⁴³ Geels, 2007, s. 17

⁴⁴ Geels, 2007, s. 17

⁴⁵ Geels, 2007, s. 17

⁴⁶ Geels, 2007, s. 18

samhället blir, desto mer försöker vissa individer greppa tag i det andliga som finns kvar. Där visar sig oftast, enligt Geels, sekterna ta plats och värva medlemmar.⁴⁷

Geels lyfter fram Robert Jay Lifton och diskuterar att känslan av meningslöshet ersätts av en ”farlig visshet”, alltså en övertygelse om att den heliga texten man förlitar sig på är den enda sanna vägledningen i ens liv. Den skapar ordning och reda i en kaotisk värld, men i förlängningen kan den leda till att man inte vidgar sina vyer, inte ser saker ur andra perspektiv än sitt eget samt en ökad våldsbenägenhet.⁴⁸

Det ligger i marknadens intresse att ta hand om och ordna det tomma självet genom att konstant fylla det med till exempel ett behov av att köpa saker, upplevelser och partners. Här är syftet att hindra känslan av fragmentisering och främlingskap. På samma gång ligger det i marknadens intresse att hålla igång en ständig konsumtion. Människans meningslöshet och tomhet utnyttjas av hela denna industri. Geels menar att även sekter utnyttjar denna marknad.⁴⁹

5.4 Sektbeteendets psykologiska rötter

Geels framhäver forskaren Deikmans tes och beskriver att människan i grunden har ett behov av att drömma om bland annat framgång, skydd, beröm och tröst. Ett behov av en ständig förälder, någon i beskyddande position. Han menar att sektbeteendets rötter kommer från våra föräldrarelationer och följer oss sedan med in vuxen ålder. Behovet finns alltså kvar, men istället för en förälder kan individen söka trygghet i auktoritära personer.⁵⁰ Deikman nämner fyra särdrag för sektbeteenden. Dessa baseras på familjestrukturer som man har i tidig ålder, men som sedan ersätts av en sekt. Deikman menar med detta att sekter har många likheter med en familj.

Det första särdraget är konformitet, det vill säga att samtycka med gruppen och att passa in. Det gäller allt från kläder, synpunkter och beteende. Medlemmen är beroende av gruppens gillande och gör allt för att inte bli ogillad.

Det andra särdraget är beroendet av ledaren. Deikman menar att vår första ledare troligen är en förälder som fyller behovet av omsorg och kärlek. Detta tar sedan sektens ledare över.

Det tredje särdraget är att nedvärdera den utomstående. Andra människor som inte är medlemmar i sekten behöver ses som hot, eftersom de kan påverka medlemmens objektiva tankeförmåga. Deikman kopplar detta till hur barn ser på världen i ont eller gott.

⁴⁷ Geels, 2007, s. 19

⁴⁸ Geels, 2007, s. 21

⁴⁹ Geels, 2007, s. 21

⁵⁰ Geels, 2007, s. 150

Det fjärde och sista särdraget är att undvika avvikelser. Ledarna kontrollerar ofta posten, vilken litteratur som tillåts att läsas eller beskriver andras åsikter som satanistiska.⁵¹

5.5 Sammanfattning

Geels lyfter fram individer som har tappat fotfäste i sin kultur och historia. Människan känner sig ensam i det fragmentiserade samhället. Det har lett till att individen tvingats till att hitta sin egen väg, hitta ett alternativ till det som varit. Människan har en saknad av sitt ursprungliga, och fyller det med alternativa vägar, såsom sekter.

6 Hur skiljer sig förklaringarna från varandra?

6.1 Andliga jaget, tomma jaget och det manipulerade jaget

Det som skiljer sig mest åt i dessa tre böcker kan sammanfattas med begreppen ”Andlig tomhet” (Åkerbäck), ”Tomma jaget” (Geels) och ”Det manipulerade jaget” (Järvå).

Järvå påstår att människor går med i sekter på grund av att de blir manipulerade, vilket är den bidragande faktorn till att vem som helst kan ansluta sig till en sekt, oavsett bakgrund.

Geels pekar på kulturella och sociologiska orsaker samt samhällets förändringar vilket har drivit folk till ett tomt jag och en känsla av att inte veta vem man själv är på grund av alla stora förändringar runt om i världen.

Åkerbäck menar å sin sida att människor som längtar efter ett bättre liv anser att meningen med livet är att sträva efter en högre verklighet, som inte återfinns i denna nuvarande värld. Enligt Åkerbäck innebär ”Andlig tomhet” för de tre sekter han studerat, att ett religiöst tankesätt som erbjuder frälsning är den enda vägen till lycka, detta på grund av att allt de gör i detta liv påverkar deras chans att komma till himmelriket. Allt handlar om att satsa på frälsning.

Begreppen ”Tomma jaget” och ”Andlig tomhet” skiljer sig mycket från varandra. De syftar på helt olika verkligheter. Det ena uppnås i denna värld och det andra i en högre verklighet. Dessa begrepp, trots deras olikheter, kan ses som den huvudsakliga förklaringen, enligt författarna, till varför människor ansluter sig till sekter.

⁵¹ Geels, 2007, s. 151-152

6.2 Religiös besinning och besinningslös religion - Geels

Med ”Tomma jaget” menar Geels att individualismen, globaliseringen och pluralismen har gjort att människan känner sig mycket ensam och måste kämpa för att hitta sin identitet, livsstil, självkänsla och självidentitet för att kunna stå på marken. Människan har blivit rotlös. Familjen, gamla traditioner och folks rötter har tappat sitt värde. Människor söker fylla sitt tomma jag på egen hand. Förut fyllde kyrkan, familjen, riter och ritualer behovet av gemenskap, relationer, närhet, tillhörighet och kärlek. När dessa försvann kände människan sig ensam och tom i sin verklighet. Det tomma jaget krävde därför något annat att fylla dess tomrum. Det är Geels kulturella förklaring.

Geels går sedan in på det psykologiska planet för att utveckla sitt resonemang. För att fylla detta tomrum, det vill säga det tomma jaget, menar Geels att vi har ett behov av bland annat en partner, att köpa saker och speciellt ett behov av gemenskap. Han förstärker sin tanke med hjälp av Deikmans tes som innebär att människan redan i tidig ålder har en familj och gemenskap som ger fullständig trygghet. När familjen försvinner återstår fortfarande behovet av en lika trygg gemenskap som familjen gav individen, och det kan vara en anledning till varför vissa människor fyller detta behov genom att ansluta sig till en sekt. En sekt liknar mycket en familj på det sättet att det finns en auktoritativ person som blir som en föräldragestalt och gemenskapen som bidrar till samma slags trygghet som en familj kan ge.

6.3 Sektsjuka - Järvå

Järvå skriver också ur ett psykologiskt perspektiv, men gör detta på ett mer kliniskt sätt än vad Geels gör. Han diskuterar detta med andra ord genom forskning om människors psyke. När han förklarar varför människor ansluter sig till sekter, gör han detta utifrån ett psykologiskt synsätt som hänvisar till undermedvetna faktorer. Järvå lyfter fram att vem som helst kan ansluta sig till en sekt, det har med andra ord ingenting att göra med en människas andliga längtan, psykiska sårbarhet, sociala utsatthet eller intelligens. Han menar att det i slutändan handlar om psykologiska mekanismer som sekter utnyttjar för att manipulera individer till medlemskap.

Oftast är människan mest mottaglig för ett medlemskap när denne är i en ny fas i livet. Människan är svag för att ta beslut under press och den är svag för komplimanger och tjänster. Människan har en tendens att ge gattjänster på grund av artighet. Konsekvenserna, det vill säga att ha gått med i en sekt, kommer i efterhand och är inte något personen tänker på för stunden. Järvå menar även att människor är öppna för nya saker och är naturligt nyfikna. Människor vill lära sig nya saker och vara med om det senaste. De finner en spänning i detta och uppnår på så

sätt ett slags livsglädje. Det ligger således i människans natur att söka sig efter nya och spännande saker.

Till skillnad från Geels har Järvå ett optimistiskt synsätt på varför människor går med i sekter. Järvå menar snarare att vi är människor som vill prova nya saker och ting för att utvecklas och komma framåt. Samtidigt händer vissa saker omedvetet i hjärnan, och det är det som kontrollerar och styr människan. Det behöver med andra ord inte vara fel på en människa för att denne ska gå med i en sekt. Det mesta beror på hur bra sekten är på att manipulera. Trots detta är det normala inte att gå med i en sekt, men Järvå vill trycka på att alla slags människor kan vara mottagliga av sekters manipulation, han gör ingen skillnad på intelligens eller ens socioekonomiska status, vilket med andra ord kan kallas för det manipulerade jaget. Sekter som är lyckade är de som har rätt marknadsföring. Det kan vara att använda sig av kända personer som ansiktet utåt, en karismatisk ledare eller vara experter på retorik och ethos.

Geels har däremot ett pessimistiskt synsätt på varför människan ansluter sig till sekter. Han skriver mer om hur samhället har fragmentiserats och kulturella rötter har försvunnit, det vill säga något som människan upplever som negativt, har lett till sökandet efter sekter för att nå gemenskap och att fylla det tomma jaget. Han lyfter fram hur en negativ utveckling lett till en negativ konsekvens. Geels menar därför att om samhället aldrig blivit fragmentiserat och spårat ur, skulle det inte finnas ett tomrum och ett behov av sekter. Järvå säger dock emot detta genom att lyfta fram hur en manipulation av människans psykologiska mekanismer, oavsett vad, kan göra att människan går med i en sekt, beroende på det manipulerade jaget.

6.4 De obeständiga religionerna - Åkerbäck

Åkerbäck och Geels, gentemot Järvå, beskriver varför människor ansluter sig till sekter genom att utgå ifrån ett helt annat perspektiv. Detta skiljer sig mycket från Järvå eftersom Åkerbäck och Geels fokuserar på människors andliga längtan. Det vill säga att människor drar sig till sekter på grund av att nå en annan dimension. Åkerbäck och Geels försöker förklara människors behov av andlig längtan genom att människor vill fylla sitt tomma jag, på grund av en känsla av andlig tomhet. Men även om Geels "Tomma jaget" och Åkerbäck's "Andlig tomhet" omfattar varandra så pratar författarna delvis om olika saker.

Åkerbäck skriver om att andlig tomhet leder till en inre spänning mellan en ond värld och en avsaknad av lösning på detta. Han menar att den inre spänningen skapas av en känsla av att världen är eländig och att det inte finns någon trygghet eller säkerhet. Åkerbäck syftar på att människor med en religiös och apokalyptisk världsbild har en tendens att ansluta sig till sekter.

Detta beror på längtan efter frälsning. Med frälsning menar Åkerbäck att sådana människor som ansluter sig till de sekter som han fokuserar på i sin bok, samt liknande sekter, känner en övertygelse om att de måste göra sig fri från synder, elände och samhällets orättvisor. Detta görs genom att gå med i en sekt, vilket är ett sätt att lätta på den inre spänningen.

Åkerbäck menar att människor som redan är religiösa, det vill säga människor som inte är vardagliga, drivs av något helt annat. De drivs av tankar om livet efter döden. De tänker inte på livet i denna värld, de motiveras inte av en stark självkänsla eller en känsla av att tillhöra något eller att upptäcka något nytt. De ser bara denna värld som tillfällig, som ett väntrum eller en destination på väg till himmelriket. Därför är Geels och Järvås förklaringar inte tillämpliga på dessa individer som Åkerbäck analyserar. Dessa individer lever i en helt annan verklighet. De försöker uppnå frälsning genom att uppfylla sektens tankesätt och isolera sig från denna värld som de upplever som ond.

7 Avslutande diskussion

Nästan alla människor har fördomar när det gäller sekter och varför människor ansluter sig till dem. Många tror säkert att det är individer som är sårbara, ointelligenta och med låg socioekonomisk status. Det finns dock inget spontant svar som är rätt. Forskning från de senaste tio åren tyder mycket på att de fördomar vi har om människor som ansluter sig till sekter inte stämmer. Det finns djupa sociologiska och psykologiska förklaringar som sträcker sig längre än till ointelligenta och fattiga individer.

Åkerbäck, Järvå och Geels har mycket viktiga aspekter på detta område. Teorierna som tas upp i arbetet kommer från Giddens, Bauman och Maslow. Dessa är mycket relevanta när det gäller individers sociala och kulturella förändringar, eftersom dessa förändringar gjorde att människan blev autonom. Både Bauman och Giddens menar att individen förr hade ett mer bestämt liv med traditioner, familj och en stark social struktur. Idag finns oändligt med möjligheter, valfriheten är större än någonsin. Det leder till att människan även känner sig mer ensam i världen på grund av att individen nu måste ta sitt ansvar i alla områden i samhället. Om den ska ha familj, om den ska vara religiös, vad den ska ha för identitet och var i världen den ska bo, till exempel.

Jag anser att allt som kommit med modernismen erbjudit positiva saker, så som regler, lagar, utbildning och teknisk utveckling. Men här uppstår även det största problemet, enligt mig. I och med utvecklingen av samhället har människan blivit mer civiliserad och utvecklad men det finns fortfarande fattigdom, rasism, terror och orättvisor. Det finns fortfarande en

obalans i världen, mellan de som har det bra och de som har det dåligt. Vissa människor lever dock med en ständig oro, till exempel över när döden ska inträffa, om de kommer dö i en terrorattack eller cancersjukdom. Livet ger inte en känsla av säkerhet. Detta anknyter till vad Åkerbäck skriver om i sin bok. Människor känner sådan eländighet att de går med i en sekt för att uppnå frälsning. De flyr undan detta liv i hopp om att det finns något övernaturligt där allting kommer bli bättre så länge de följer sektens regler.

När kärnfamiljen splittrats samt kulturen och traditionernas betydelse har minskat brister det i individens trygghet och tillit. Detta ledde till att individen sökte sig till nya gemenskaper och nya band som gav dem den trygghet och tillit de saknade. Sekter har då en viktig roll i människans tillvaro. Dessa olika typer av gemenskap tillför en tillit, ny identitet och tillfredsställelse hos individen som minskar oro och dämpar ångestkänslan för ensamheten. Människans styrka klarar av mycket men inte den enorma saknaden till att känna samhörighet och relation till andra. Att få känna en samhörighet med en stor gemenskap är en stor tillfredsställelse som måste uppfyllas hos människan för att uppnå en god självkänsla. Dessa slutsatser drar jag utifrån Maslows behovshierarkiteori. Precis som han förklarar det behöver människan tillhöra en grupp för att uppnå en komplett självkänsla. Förutom gemenskapen behöver individen även ett samspel mellan den sociala aspekten och de existentiella frågorna.

En viss grupp människor, främst i västvärlden, har de senaste decennierna blivit väldigt individualiserade och därmed väldigt ensamma. Det mönster som alltid funnits redo i en gemenskap är numera bristande då gemenskapen inte längre finns. Den ensamma människan har fått ansvaret att välja sin egen väg och bilda sitt egna mönster. Den ensamma individen har fått utrymme och ansvaret att själv finna sin saknade identitet, livsstil och en egen gemenskap. Giddens och Bauman pratar om människans inre trygghet. Bauman menar att konsekvenserna av individualismen ledde till en otillfredsställelse och ovisshet. Giddens menar att den ontologiska tryggheten är skadad.

Enligt mig går Åkerbäck och Geels mer på djupet vad gäller människans grundläggande behov. De tar sikte på vad som saknas och vad människor strävar efter. Det är mer fokus på den socialpsykologiska aspekten av problemet, det vill säga att samhällets situation gör att individer konfronteras med existentiella frågor. Det är även detta som Bauman, Giddens och Maslow har gemensamt, de kompletterar och förklarar det både Åkerbäck och Geels har fokuserat på. Teorierna går hand i hand med begreppen ”Andlig tomhet” och ”Tomma jaget”, eftersom begreppen ursprungligen uppstått från teorier om sociokulturella förändringar och effekterna detta haft på psyket.

Järvå beskriver att människor ansluter sig till sekter mest på grund av mekanismer i hjärnan. Å andra sidan säger han att vi är lättmanipulerade när vi är i en ny fas i livet, när vi vill prova på något nytt. Jag vill dock påpeka att även detta går att koppla till sociokulturella anledningar, så som teorin om att individen har större valmöjligheter i dagens samhälle och detta är en börda, att välja sin egen väg. Jag är lite kritisk mot Järvå angående detta, eftersom han simplificerar anledningen till varför människor ansluter sig till sekter. Även om han försöker säga emot många fördomar genom att visa att vem som helst kan gå med i en sekt, gör han i princip samma sak som de med fördomar. Han förenklar problemet med sin teori. Trots att hans synvinkel är intressant och nyttig i denna debatt, är det viktigt att aldrig försöka förenkla en sådan komplex fråga. Såsom Åkerbäck, Geels samt teorierna visar är detta inte en enkel fråga att besvara.

Personligen uppfattar jag Baumans teori som mest aktuell i denna fråga. Han diskuterar balansen mellan trygghet och frihet. I dagens samhälle där det finns oändligt med möjligheter och val att göra, vilket gynnar den friheten som människan är ute efter, söker sig människan därför efter något som känns tryggt för att bibehålla balansen. Familjen idag är inte densamma som den var förut, och som Geels och Deikman påpekar är sekters uppbyggnad mycket lik en familj. Eftersom familjen ska ge den ultimata tryggheten, något som även Giddens trycker på med den ontologiska tryggheten, är det inte så kontroversiellt att vissa människor finner sin trygghet i en sekt för att bibehålla sin balans mellan trygghet och frihet.

8 Slutsats

Under arbetets gång har jag nått fram till att skälet till varför människor ansluter sig till sekter inte är så enkelt som många kan tro. Nästan all forskning på senare tid tyder på att det är en komplex fråga som har många olika djupa teorier som svar. Även om viss forskning pekar på psykologiska mekanismer som kan manipuleras, lutar dock resultatet mest åt en sociokulturell och socialpsykologisk anledning som bottnar i människors välbefinnande. Det är dock inte något som går att bota med en gång, så som en sjukdom eller liknande. En människas välbefinnande kräver år av arbete. Med andra ord kommer svaret på frågan inte leda till en direkt lösning på att människor ansluter sig till sekter.

Mitt bidrag till forskningen är att jag har sammanställt olika forskares perspektiv, teorier och synvinklar på ämnet, jämfört dessa och visat vilka skillnader samt likheter forskarna har gemensamt och till slut diskuterat vilken forskning som på största sätt besvarar min frågeställning. Även om Geels, Järvå och Åkerbäck ger bra förklaringar på frågan, enligt mig, är denna fråga stor och måste behandlas och forskas på ett mycket bredare och mer allsidigt sätt. Det räcker inte att enbart försöka besvara frågan utifrån ett enda perspektiv. Som denna uppsats har visat, vilket är mitt bidrag till forskningen behöver frågeställningen besvaras utifrån flera perspektiv och på ett övergripande plan.

Källförteckning

Böcker:

Bauman, Zygmunt (2001). *Det individualiserade samhället*. Göteborg: Daidalos AB

Boglund, Anders (2014). *Kapital, rationalitet och sammanhållning*. Studentlitteratur AB

Denk, Thomas (2002). *Komparativ metod – förståelse genom jämförelse*. Studentlitteratur AB

Geels, Antoon (2007). *Religiös besinning och besinningslös religion*. Nora: Nya Doxa

Giddens, Anthony (1999). *Modernitet och självidentitet: självet och samhället i den senmoderna epoken*. Göteborg: Daidalos

Giddens, Anthony (2003). *Sociologi*. Lund: Studentlitteratur

Järvå, Håkan (red.) (2009). *Sektsjuka: bakgrund - uppbrott - behandling*. 1. uppl. Lund: Studentlitteratur

Åkerbäck, Peter (2008). *De obeständiga religionerna: om kollektiva självmord och frälsning i Peoples Temple, Ordre du Temple Solaire och Heaven's Gate*. Diss. Stockholm: Stockholms universitet, 2008

Internetkällor:

http://www.sektliv.se/index.php?p=1_3_Varf-inns-det-sekter, Hämtad 2015-05-13, kl 14:20.

Maslow, Abraham. 1943. *A theory of everything*. *Psychological Review* 50 (4): 370-396